

Prof. dr hab. Elżbieta Jung

Katedra Historii Filozofii

Instytut Filozofii

Uniwersytet Łódzki

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR ŁUKASZA LIBOWSKIEGO,
*MARSILII DE INGHEN „QUAESTIONES SUPER I, II, IV-X, XII LIBROS
METAPHYSICORUM ARISTOTELIS” LIBRI PRIMUS ET SECUNDUS. EDITIO CRITICA
ET INQUISITIO HISTORICO-PHILOSOPHICA*

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska mgr Łukasza Libowskiego składa się z dwu części: wstępu edytorskiego i edycji krytycznej dwunastu kwestii Marsyliusz z Inghen z jego komentarza do *Metafizyki* Arystotelesa. Należy podkreślić, że tego rodzaju edytorska praca jest niezmiernie cenna dla historyków myśli średniowiecznej, ponieważ udostępnia edycję krytyczną dzieła znanego dotąd jedynie w różnych rękopisach lub starodrukach. Prace edytorskie są bardzo czasochłonne i wymagają wielu umiejętności, jak przede wszystkim dobra znajomość łaciny i paleografii, tworzenia *stemma codicum*, umiejętności wyboru określonego rękopisu jako podstawy edycji, uzasadnienia dla tego wyboru a także zbudowania aparatów filologicznego i historyczno-doktrynalnego. Z tych zadań Doktorant wywiązał się bardzo dobrze.

Jednak na samym wstępie muszę zaznaczyć, że jest dla mnie niezrozumiałe tytułowanie tej pracy w języku łacińskim, skoro w spisie treści w części pierwszej tej pracy tytuły rozdziałów i podrozdziałów są podane w języku polskim, część druga to *Editio critica* zamiast „Edycja krytyczna” i *Index auctorum* oraz *Index operum* (zamiast „Indeks nazwisk i Indeks dzieł”).

Część pierwsza, zawiera „Wstęp” i „Bibliografię”. We wstępie zamieszczono jedenaście rozdziałów z podrozdziałami zatytułowanych w języku polskim oraz 6 w języku łacińskim. W pierwszych rozdziałach Doktorant omawia kolejno życie, twórczość, poglądy Marsyliusza z Inghen i ich wpływ na innych myślicieli przede wszystkim Jana Burydana i środowisko krakowskie. Znajdujemy tu także opis wydawanych kwestii, będących komentarzem do I, II, IV-X i XII księgi *Metafizyki*. W tych podrozdziałach Autor opisuje stan badań dotyczący autorstwa, datowania oraz miejsca powstania kwestii Marsyliusza, konstatując ostatecznie, że zostały one napisane między 1386 a 1387 rokiem. Autor wykazuje się bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotowej i ze znanstwem ją komentuje. Bardzo przydatny jest opis innych czternastowiecznych komentarzy do *Metafizyki* oraz spis wszystkich kwestii Marsyliuszowych z jego komentarza.

Szczególnie przydatne jest porównanie kwestii Marsyliusza do *Metafizyki* z kwestiami Buridana, bowiem Doktorant wskazuje w nim na oryginalne poglądy i sposób ich uzasadnienia a także na wyjątkowo konsekwentne i sprawne stosowanie logiki w wywodach Marsyliusza. Równie ważne są ustalenia Doktoranta dotyczące wpływu marsyliuszowego komentarza na piętnastowieczne środowisko krakowskie, w tym przede wszystkim na poglądy Jana ze Słupczy i Jana z Raciborska.

W krótkim rozdziale dziewiątym mgr Libowski omawia poglądy Marsyliusza na metafizykę, którą ten uznaje za mądrość, która gwarantuje, że jest ona nauką najbardziej godną i pewną w porównaniu do innych nauk.

W kolejnych rozdziałach (10-12) Doktorant omawia tradycję rękopiśmienną i relacje między przekazami rękopiśmiennymi kwestii Marsyliusza, opisuje kodeksy, w których znajdujemy kwestie Marsyliusza. Służy to, jak w przypadku każdej edycji, do ustalenia *stemma codicum*. Znaczna część tych ustaleń, to osiągnięcia Wójcika i Markowskiego. Przydałoby się podać tu kilka przykładów z rękopisów, aby dobrze uzasadnić stawiane tezy. Na podstawie

przedstawionej *stemma codicum* należy uznać, że wybrany rękopis dla podstawy edycji jest prawidłowy.

W kolejnym rozdziale podano zasady edycji, choć opatrzone je zbyt skrótową informacją, że: „Wydawany tekst dwóch pierwszych ksiąg *Quaestiones* opracowano według metod i zasad stosowanych w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk oraz Międzywydziałowym Zakładzie Historii Kultury w Średniowieczu przy Katolickim Uniwersytecie Lubelski, który obecnie funkcjonuje pod nazwą Ośrodek Historii Kultury w Średniowieczu”. Zmusza to zainteresowanego czytelnika do odnajdowania owych zasad, prościej byłoby je podać.

Następujące dalej opisy kodeksów, w których odnajdujemy dzieła Marsyliusza są prawidłowe, zawierają wszystkie potrzebne informacje. W edycji aparaty krytyczny i doktrynalny są zbudowane poprawnie i dostarczają wystarczających informacji, koniecznych dla zrozumienia tekstu i wskazujących na dzieła, do których odnosi się Marsyliusz. W bibliografii podano wystarczające informacje o źródłach rękopiśmiennych starodrukach, edycjach krytycznych oraz literaturze przedmiotowej.

Nie ulega wątpliwości, że rozprawa doktorska wymagała wiele wysiłku i namysłu jej Autora. Ze swego zadania wywiązał się On bardzo dobrze. Jednakże zabrakło czasu na jej staranną redakcję. Najwięcej błędów znajdujemy w edycji tekstu Marsyliusza. Są to przede wszystkim literówki, ale czasami również zły podział zdania i zła interpunkcja, która powoduje, że zdanie jest niezrozumiałe. Poniżej przedstawiam te błędy:

Strona, wiersz	Jest	Powinno być
7, 40	comparatio metaphysicae	Powtórzone
8, 77	Assignat	Assignant
9, 80	(...) Pro tertio	(...) Pro tertio
10, 109	Adhesionie	adhaesione
10, 113	Agregatum	aggregatum
10, 119-122	Falsitas (...) bonus	Z taką interpunkcja to zdanie jest niezrozumiałe

13, 188	Habitus	habitus
18, 298	Metaphisicus	metaphysicus
23, 99	Concluisones	Conclusiones
25, 134	omnis humidus	Humidus w tekście nie ma sensu, do aparatu add. Ka
29, 225	Humnae	humanae
29, 229	Dignissimos	dignissimus
30, 247	Sacietatem	sacietatem
30, 252	Habitum	habituum
32, 297	Grammaticam	grammaticae
32, 299	Aliquis	aliquos
32, 305	ad hoc assumus	ad hoc assumus(?)
33, 325	Proprie	propriae
34, 347	finis prudentiae, idem	finis prudentiae idem
35, 362	sumpmi boni. Cessantibus	summi boni cessantibus
38, 32	Coassumpta	coassumpta
38, 43	ut statim fuit, argutum	ut statim fuit argutum,
41, 96	possunt probare. Item (...)	possunt probare item (...)
41, 103	Methadorum (?)	
41, 110	(...) subiecti. Illa (...)	(...) subiecti, illa (...)
43, 157	Aedem	eadem
49, 49	Secundo	secundo
49, 51	(...) particulariter et hic sequitur. Naturam rei est enim idem, quod res qui, (...)	(...) particulariter ; et hic sequitur naturam rei est enim idem quod res, qui (...)
51, 114	Respectus	respectu
53, 140-144	(...) sensitivum (...) sensibilis (...) intellective	(...) sensitivum (...) sensibilis(?) (...) intellectivus
53, 161	(...) consequentia ad (...)	(...) consequentia. Ad (...)
54, 170	Apettitu	apetitu
54, 183	omni-mode	omnimodo(?)
55, 12	Homnis	hominis
60, 65-71	Dilignedum	diligendus (tactus r. meski)
62, 109	Ipsae	ipse
67, 23	Sensitive	sensitivae
69, 57	(...) scripti. Et (...)	(...) scripti, et (...) (bo inaczej po cum nie kończy się zdanie)
69, 67	Aequae	aeque
70, 75, 77	Indiferenter	indifferenter
77, 61	Hominem	homo
77, 66	Commentatorem	Commentatoris
86, 63	Quae	quem
86, 69	(...) certum, quis eo	(...) certum quis, eo
87, 91	unicas folia et unas (?)	
87, 108	Tertia	tertio
88, 116	possibile eo, quod	Possibile, eo quod
88, 128	quamvis sibi punitaretur (?)	
90, 160-161	(...) et metales, Sic (...) veritas:	(...) et metales, sic (...) veritas
90, 168	Intellecte	intellectae
90, 170	vera ratio	vera. Ratio
92, 212	Aliqua	aliquam
94, 267	Iste	istae
95, 287	Aparet	apparet

100, 397-98	(...) quia etiam quia (?)	
100, 405-406	quod licet (...). Possunt	quod licet (...), possunt
100, 412	(...) recipienti phantasmata, autem	(...) recipienti, phantasmata autem
106, 75	(...) intellectu. Intellectus (...)	(...) intellectu, intellectus (...)
110, 158, 160	inhereamus, inhereat	inhaereamus, inhaereat
115, 90-91	Consequentiam (...) visum.	To zdanie jest niezrozumiale.
117, 138-39	(...) notitiam (...) proprio	To jest niezrozumiale
121, 5	Prima	primo
121, 18, 19	Acctionis	actionis
122, 30	Suborodinitatis	subordinatis
123, 50	(...). Videtur	(...) videtur
124, 89	(...) vel x. Ad causam	(...) vel x ad causam
125, 95	Sicut	sic
126, 120	(...) diversitatem, et (...) motum	(...) diversitatem et (...) motum,
128, 168	ponit, adversarius	ponit adversarius,
128, 180	post dicere (?)	
132, 28	Dependentis(?)	
133, 49	procedit infinitum	procedit <in> infinitum
133, 52, 56	Aequi	equi
134, 80	duplicia(?)	
136, 110	Cansandi	causandi
136, 118	(...) verificari, de aliquo nata	(...) verificari de aliquo, nata
136, 131	Parve	parvae
136, 132	Isto	istae
137, 134	Precedentibus	praecedentibus
137, 145	Adhuc	ad hoc
137, 154	(...) Deus inciperet(?)	
137, 157	causarum, hanc	Hanc causarum
138, 160	Questione	quaestione
139, 190	(...) perfectionis, essentialis et infinitae	(...) perfectionis essentialis et infinite
139, 205	Indeternitatum	Indeterminatum
140, 218	Rationae	ratione
140, 220	Mediaetates	medietates

Podsumowując stwierdzam z satysfakcją, że rozprawa doktorska Pana Łukasza Libowskiego jest pracą bardzo dobrą. Świadczy ona o Jego pasji badawczej i ogromnej pracowitości. Należy tu podkreślić, że taki rezultat w pracy edytorskiej zawdzięcza p. Libowski również wsparciu swej promotorki, profesor Wandy Bajor.

Z przyjemnością formułuje wniosek o dopuszczenie mgr Łukasza Libowskiego do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Łódź 13 września 2023 roku

Elżbieta Jung